

Šimoník, O.: **ZAČÍNÁJÍCÍ UČITEL.**

Brno, Masarykova univerzita 1994. 94 s.

V naší pedagogické literatuře se zřídka kdy setkáváme s publikacemi, které jsou založeny na konkrétním výzkumu, teoreticky objasňují závažnou problematiku a přitom vše prezentují způsobem srozumitelným i širšímu okruhu čtenářů. Skloubit tyto vlastnosti dohromady se podařilo O. Šimoníkovi, docentovi Pedagogické fakulty brněnské Masarykovy univerzity. V knížce *Začínající učitel* se zabývá problematikou, která je u nás značně zanedbávána ze strany výzkumu i pedagogické teorie - totiž počáteční etapou profesní dráhy učitelů v průběhu prvního roku po nástupu do praxe.

Kniha má tři vzájemně související obsahové roviny: výzkumnou část, teoretickou část a doporučení pro vzdělávání budoucích učitelů.

Výzkumná část popisuje relativně jednoduchého dotazníkové šetření, jež autor provedl na souboru 141 mladých učitelů, kteří začínali své působení na 2. stupni základních škol v Jihomoravském kraji. Autor uvádí početná data ze zjištění týkajících se pracovních podmínek nastupujících učitelů, nedostatků projevujících se v jejich práci a také připomínky začínajících učitelů k absolvovanému předchozímu studiu. Všechna tato zjištění jsou velmi cenná, některá přinášejí údaje, které dosud u nás nebyly známy.

Tak např. se ze Šimoníkových zjištění vyjevují některé příčiny a souvislosti, proč učitelé opouštějí své povolání: Již po prvním roce uvažovalo (ve zkoumaném souboru) 25 % učitelů o změně profese! To je sám o sobě jistě překvapivě vysoký počet. Avšak příčinou tohoto jevu nejsou hlavně nepříznivé finanční podmínky (nízké platy učite-

lů) - jak se všeobecně soudí, nýbrž jiné, běžně neuvědomované okolnosti. Na otázku „Co vás při nástupu do školy zklamalo?“ jsou nízké platy uváděny až na 10. místě, kdežto jako významnější je uváděno materiální vybavení školy, neukázněné chování a agresivita žáků, špatná organizace práce ve škole a další.

Z dalších Šimoníkových zjištění vyplývá, že nástupní podmínky začínajících učitelů jsou rovněž faktory, které mohou učitele od profese odrazovat: např. 74,5 % začínajících učitelů muselo vyučovat i těm předmětům, pro které neměli aprobaci; stejný počet z nich měl nadpočetný úvazek (o 1-4 hodiny) apod. Na začínající učitele byly tedy v prvním roce kladeny nepřiměřené nároky.

Neméně důležitá jsou ta ze Šimoníkových zjištění, která se týkají hodnocení absolvovaného pedagogického studia samotnými učiteli. Jak autor dokládá, začátek profesní dráhy učitele bývá často doprovázen zklamáním z předchozí přípravy na fakultě: „Současnost je taková, že začínající učitel je po ukončení studia 'přesycen' teorií a spatřuje své hlavní nedostatky v dovednostní oblasti, do které zaměřuje téměř všechnu vynaloženou energii.“ (str. 36) Je charakteristické, že nejmenší potíže (vzhledem k předchozí přípravě na fakultě) mají učitelé v činnostech souvisejících s prezentací učiva, kdežto největší potíže v činnostech týkajících se mezilidských vztahů a vytváření klimatu ve třídě (např. udržení kázně při vyučování či práce s neprospívajícími žáky).

V teoretických partiích knihy podává O. Šimoník velice jasný výklad základních jevů a faktorů souvisejících s počáteční

etapou profesní dráhy učitele - jmenovitě „nástupní šok“ nastávající po setkání učitele se školní realitou aj. Neobyčejně cenná je závěrečná kapitola knihy pojednávající o zlepšení obsahu a profilu přípravy budoucích učitelů. Autor shrnul svá doporučení do 11 stručně formulovaných návrhů. Každý z nich by se měl stát předmětem diskuse sledující zlepšení stavu. Tak např. autor navrhuje zlepšit samotný způsob přijímacího řízení pro učitelské obory tím, že by se měla zavést „učitelská talentová zkouška“, která by zjišťovala skutečné pedagogické předpoklady uchazečů (mimochem: takovéto talentové zkoušky pro učitele všech oborů

existují již po řadu let třeba ve Finsku).

Knihy je vybavena rozsáhlou bibliografií české i zahraniční literatury k tématu a je k ní připojen pětistránkový souhrn v angličtině, patrně i z toho důvodu, že studie vznikla v rámci mezinárodního projektu TEMPUS.

S plnou odpovědností recenzenta kladu Šimoníkovu knížku jako vzor, jak má být napsána odborná pedagogická publikace. Měli by ji číst všichni, kdo se zabývají učitelskou profesí - zejména na našich pedagogických fakultách. To se ale podaří jen obtížně, neboť Šimoníkova publikace vyšla v nepatrném nákladu 250 výtisků.

Jan Průcha

II. KONFERENCE PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU

Druhé hromadné setkání členů České asociace pedagogického výzkumu a dalších zájemců o řešení úkolů transformace českého školství se uskutečnilo ve dnech 30.6. - 1.7. 1994 na Pedagogické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Organizátoři konference zvolili téma v současné době velmi aktuální: **Učitel - jeho příprava a požadavky školské praxe**. Na konferenci bylo přítomno 67 účastníků: zástupci výzkumu a základních škol, vysokoškolská učitelé a studenti i zahraniční hosté.

Po slavnostním zahájení představiteli Univerzity J. E. Purkyně, PedF UJEP a předsedou ČAPV vystoupil s úvodním referátem na téma *Přístup k transformaci vzdělávání učitelů* doc. S. Navrátil. Ve svém projevu zdůvodnil nezbytnost realizace změn forem i obsahu přípravy učitelů paralelně s transformací školského systému. Hlavním krité-

riem vzdělávání učitelů by měla být prioritní determinace podmínkami, do nichž budou v praxi vstupovat. Jedná se zejména o nový přístup k žákovi coby mladému partnerovi, nové pojetí učitelské činnosti spočívající především v konstrukci poznatků žáků a jejich využívání v praktickém životě, komplexní přístup k rozvoji žákovy osobnosti s důrazem na jeho individuální zkušenosti získané na základě vlastní činnosti a rozšíření edukačního prostředí nad rámec školy. Z těchto podmínek vyplývá nezbytnost preferování celkové kultivace osobnosti učitele před rozvíjením jeho dílčích vědomostí a dovedností. V přípravě učitelů by se měla více projevit diferenciací z hlediska typů škol, na nichž budou působit. Postupně bude nutné rozšířit přípravu učitelů o nové disciplíny na úkor těch, které již pozbyly svého významu, a posílit integraci obsahu vzdělání. Prvními

kroky k těmto změnám může být již dnes koordinace práce mezi jednotlivými obory a částečná integrace předmětů.

Na tento referát navázali svými koreferáty Dr. M. Kučera a doc. S. Štech. Autor prvního koreferátu poukázal na tři typy postojů k povolání učitele u skupin studentů SPPG, I. stupně ZŠ a učitelství VVP, u nichž se hlavní hodnoty pohybují od potřeby pomáhat dětem až k důrazu na zvládnutí vědecké disciplíny; autor druhého příspěvku se zamýšlel nad současnou de-profesionalizací učitelského povolání vyplývající z jeho zpochybňování, ztráty legitimacy jednoho modelu přípravy učitelů a přehnaných přání měnit školu bez analýzy minulých zkušeností a respektování historického a kulturního kontextu a nad možnostmi využití těchto spontánních projevů v procesu re-profesionalizace učitelského povolání.

Těžištěm programu konference byla práce v šesti sekcích, tematicky rozdělených do těchto okruhů:

1. Analýza obsahu a organizace současného vzdělávání učitelů. Požadavky pedagogické praxe na přípravu učitelů;
2. Vzdělávání učitelů v zahraničí;
3. Inovace v přípravě učitelů;
4. Počítačové programy v přípravě učitelů;
5. Další vzdělávání učitelů a pedagogických pracovníků. Změny rolí učitele v současných společenských podmínkách. Učitel jako výzkumník;
6. Osobnost učitele.

Celkem zde odeznělo 41 referátů.

Prostor ke vzájemné výměně názorů poskytl panelová diskuse na téma *Příprava učitele, nebo předmětového odborníka*, řízená doc. E. Walterovou. Z diskuse vyplynuly rozdíly v hodnocení teoretické a praktické přípravy učitelů. Zatímco vysokoškolská učitelé považují jejich poměr za přiměřený s tím, že zdůrazňují význam odborných znalostí a uvědomují si určité nedostatky

v pedagogicko-psychologické a didaktické přípravě budoucích učitelů, pocítují studenti učitelství silný nedostatek praktické přípravy a jako nevyhovující ji vnímají i pedagogové na školách, kam studenti a absolventi učitelství přicházejí.

Po panelové diskusi měli účastníci konference možnost seznámit se s didaktickými filmy využívanými při výuce chemie a s údaji o kvalifikační struktuře učitelů ZŠ v Severočeském regionu, demonstrovanými prostřednictvím posteru.

Na plenárním zasedání ČAPV informoval její předseda prof. J. Průcha o činnosti asociace za uplynulé období a jejich dalších předpokládaných aktivitách. Pro následující dvouleté funkční období byl zvolen nový výbor v tomto složení: J. Beran (Brno), J. Mareš (Hr. Králové), S. Navrátil (Ústí n. L.), J. Průcha (Praha), J. Šup (Brno), S. Štech (Praha), E. Walterová (Praha).

Na závěrečném shromáždění zhodnotili průběh konference prorektor UJEP doc. J. Vomačka, nově zvolený předseda ČAPV prof. J. Průcha a garanti sekcí. Celkově byla konference považována za velmi úspěšnou jak po stránce obsahové i organizační, tak i z hlediska možnosti vzájemné výměny názorů a navazování nových kontaktů. Referáty z konference budou co nejdříve publikovány ve sborníku. Jako nejcitlivější místa ve vzdělávání učitelů z pohledu školské praxe se ukázala jejich nedostatečná pedagogicko-psychologická a didaktická příprava, nedostatek výzkumů zaměřených na působení učitelů v praxi a na obsah vzdělání ve školách a nedostatečná spolupráce výzkumných pracovníků s učiteli a využívání výsledků výzkumů v praxi.

Příští konference ČAPV se bude konat v r. 1995 v Brně. Výbor asociace vítá podnětné návrhy jejího zaměření.

Věra Ježková